

Ганна МИЦИК,
orcid.org/0000-0002-4989-416X
кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри прикладної психології та логопедії
Бердянського державного педагогічного університету
(Запоріжжя, Україна) *kolibri07s@ukr.net*

ГЕНЕЗА ТА СУТНІСТЬ КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ ХАРАКТЕРИСТИКИ ВЧИТЕЛЯ-ЛОГОПЕДА ЯК НОРМАТИВНОГО ДОКУМЕНТА

В статті досліджено генезу нормативної регламентації кваліфікаційної характеристики вчителя-логопеда, виявлені передумови її становлення та розвитку як правового документа. З'ясована сутність кваліфікаційної характеристики вчителя-логопеда, конкретизована роль зазначеного документа в організації підготовки майбутніх вчителів-логопедів. Звернуто увагу, що за радянських часів чистої логопедичної підготовки не було, вона йшла як друга спеціальність; критерієм визначення змісту підготовки вчителя-логопеда слугувала кваліфікаційна характеристика вчителя-дефектолога, адаптована до специфіки його професійної діяльності. Незважаючи на те, що в Україні професійну назву робіт вчителя-логопеда було включено до покажчика професійних назв робіт, затвердженого 27.07.1995 року Класифікатора професій ДК 003-95, констатовано, що свого нормативного закріплення кваліфікаційна характеристика на вчителя-логопеда отримала лише в переопрацьованому Випуску 80 «Соціальні послуги» Довідника кваліфікаційних характеристик професій працівників 2005 року. Зауважено, що через оцінку сформованості основних компетенцій, відображених в кваліфікаційній характеристиці вчителя-логопеда, є можливим виявити динаміку і структуру професіоналізму вчителя-логопеда. Шляхом порівняльного аналізу діючої кваліфікаційної характеристики вчителя-логопеда (затв. наказом Міністерство соціальної політики України від 29.03.2017 р. № 18) з її попередньою редакцією встановлено, що вона не зазнала суттєвих змін, істотним її доповненням є вимога щодо знання основних принципів роботи з комп'ютером та відповідних програмних засобів. Зазначено, що своєї конкретизації на рівні окремо розроблених кваліфікаційних характеристик потребують професійні завдання, обов'язки та повноваження логопеда та терапевта мови і мовлення, вимоги до знань, освітнього рівня необхідних для їх виконання. Вказано на нові напрямки професійної діяльності вчителя-логопеда, які вимагають свого відображення в його кваліфікаційній характеристиці, обумовлюють зміни в підготовці вчителів-логопедів.

Ключові слова: *профіль, вчитель-логопед, кваліфікаційна характеристика, структура, нормативний документ, спеціалізація, зміст підготовки.*

Hanna MYTSYK,
orcid.org/0000-0002-4989-416X
Candidate of Sciences in Pedagogy,
Associate Professor at the Department of Applied Psychology and Speech Therapy
Berdyansk State Pedagogical University
(Zaporizhzhia, Ukraine) *kolibri07s@ukr.net*

GENESIS AND ESSENCE OF THE QUALIFICATION CHARACTERISTIC OF A SPEECH THERAPIST TEACHER AS A REGULATORY DOCUMENT

The article examines the genesis of the normative regulation of the qualification characteristics of a speech therapist teacher and identifies the prerequisites for its formation and development as a legal document. The essence of the qualification characteristics of a speech therapist teacher is clarified, and the role of this document in the organization of the training of future speech therapist teachers is specified. It is noted that during the Soviet era, there was no separate speech therapy training; it was pursued as a second specialty. The qualification characteristics of a speech therapist teacher were determined by the qualification characteristics of a special education teacher, adapted to the specifics of their professional activities. Despite the inclusion of the professional title of a speech therapist teacher in the list of professional titles of workers approved on July 27, 1995, by Classifier of Professions DK 003-95, it is noted that the qualification characteristics for a speech therapist teacher were only established in the revised Issue 80 «Social Services» of the Directory of qualification characteristics of professions of employees in 2005. It is emphasized that by assessing the formation of the basic competencies reflected in the qualification characteristics of a speech therapist teacher, it is possible to identify the dynamics and structure of the professionalism of a speech therapist teacher. Through a comparative analysis of the current qualification characteristics of a speech therapist teacher with its previous version, it is established

that it has not undergone significant changes, and the significant addition is the requirement for knowledge of the basic principles of working with a computer and relevant software. It is noted that the professional tasks (responsibilities) of a speech therapist and a language and speech therapist, as well as the knowledge and education required for their performance, require their specific specification in separately developed qualification characteristics. New directions in the professional activities of a speech therapist teacher are indicated, which require their reflection on the qualification characteristics and necessitate changes in the training of speech therapist teachers.

Key words: *profile, speech therapist teacher, qualification characteristics, structure, regulatory document, specialization, training content.*

Постановка проблеми. На сьогоднішній час, в питаннях визначення переліку основних робіт та кваліфікаційних вимог до посади вчителя-логопеда керуються Довідником кваліфікаційних характеристик професій працівників. Випуск 80 «Соціальні послуги» (далі – Випуск 80 «Соціальні послуги»), затвердженим наказом Міністерства соціальної політики України від 29.03.2017 р. № 518. Вказаний нормативний документ має на меті забезпечити раціональний розподіл праці, створити дієвий механізм розмежування функцій, повноважень і відповідальності, чітку регламентацію трудової діяльності працівників у сучасних суспільно-економічних умовах. Слід відзначити, що він також слугує підставою для вирішення питань, пов'язаних з організацією навчально-виховного процесу під час підготовки (перепідготовки) працівників за професіями відповідних освітньо-кваліфікаційних рівнів. Про подібне можна стверджувати і щодо підготовки майбутніх фахівців з логопедії. У зв'язку з цим існує нагальна потреба більш детальної конкретизації ролі кваліфікаційної характеристики вчителя-логопеда у цьому процесі, з'ясування її правової природи, передумов становлення та розвитку як нормативного документа з огляду на мету, яку він виконував в різні часові відрізки. Зазначене є важливим з декількох причин, адже дозволяє: по-перше, шляхом аналізу змісту кваліфікаційної характеристики вчителя-логопеда зрозуміти специфіку професійної діяльності вчителя-логопеда; по-друге, виокремити професійно значущі компетенції вчителя-логопеда, не властиві іншим професіям; по-третє, визначитися з переліком обов'язкових компетентностей, необхідних майбутньому вчителю-логопеду, які у своїй сукупності визначають нормативний зміст підготовки здобувача; по-четверте, за допомогою порівняльного аналізу відстежити наскільки суттєвими є зміни в нині діючій кваліфікаційній характеристиці вчителя-логопеда по відношенню до минулих характеристик; по-п'яте, співвіднести зміст чинної кваліфікаційної характеристики вчителя-логопеда на предмет її відповідності сучасним вимогам, що пред'являються до вчителя-логопеда; по-шосте, сприймати кваліфікаційну

характеристику вчителя-логопеда як офіційний документ, що є обов'язковим для застосування в установах усіх форм господарювання, де надаються соціальні послуги.

Аналіз досліджень. Останніми роками в українському науковому просторі з'явилося чимало праць, присвячених всебічному аналізу кваліфікаційних характеристик професій працівників у різних галузях (О. Баєва, Г. Гончарова, І. Діордіца, Н. Журавська, Р. Кравець, О. Мандзюк, П. Олійник, О. Серняк та ін.). Незважаючи на це, слід визнати, що серед них відсутні роботи, в яких би цілеспрямовано досліджувалися генеза і специфіка нормативної регламентації кваліфікаційної характеристики вчителя-логопеда; обґрунтовувалося саме призначення кваліфікаційної характеристики вчителя-логопеда попри те, що серед фахівців в галузі спеціальної освіти в частині надання корекційно-розвиткової допомоги дітям з особливими освітніми потребами він є чи найбільш затребуваним. Дотичними щодо зазначеної тематики слід вважати дослідження, в яких розглядається кваліфікаційна характеристика окупаціонального терапевта (ерготерапевта) в системі корекційно-реабілітаційної роботи (А. Шевцов (2016)); висвітлена специфіка формування кваліфікаційних вимог до державних службовців системи соціального захисту (В. Васильєв (2010)). Певний інтерес викликають публікації, присвячені дослідженню правової природи довідників кваліфікаційних характеристик професій працівників, їх значення, співвідношення з іншими нормативно-правовими актами, що встановлюють кваліфікаційні вимоги до працівників окремих категорій та певних галузей (Г. Гончарова, А. Юшко (2017)). Проте їх наявність не розв'язує означену нами проблему. Як наслідок, актуалізується потреба ґрунтовного дослідження окреслених вище нами питань. Важливим також бачиться проведення порівняльного аналізу в частині нормативного врегулювання кваліфікаційних вимог щодо вчителя-логопеда, логопеда і терапевта мови та мовлення.

Мета дослідження – дослідити генезу і специфіку нормативної регламентації кваліфікаційної характеристики вчителя-логопеда; з'ясувати значення кваліфікаційної характеристики вчителя-

логопеда в контексті здійснюваної підготовки майбутніх фахівців зазначеної спеціалізації.

Виклад основного матеріалу. На теренах колишнього СРСР підготовку фахівців спеціальної освіти, у сьогоднішньому розумінні, було розпочато на початку 20-х років минулого століття з дефектологів. Про цілеспрямовану підготовку логопедів як для безпосередньої роботи з виправлення недоліків мовлення, так і для її організації і для керівництва нею активно почали вести мову з кінця 40-х років. Одним з питань, яке потребувало свого з'ясування на той час, було питання, яким повинен бути профіль майбутніх фахівців-логопедів. Для того щоб на нього відповісти, слід було визначитися: «що таке логопедія – медична чи педагогічна наука?»; «як діяти з особами з порушеннями мовлення – лікувати або вчити і виховувати?». Була висловлена думка, що в логопедичній роботі головним і вирішальним фактором є педагогічна робота. При цьому не виключається, що іноді погано розмовляючого дійсно треба лікувати. Тому, при формуванні профілю фахівця, в першу чергу, акцент було зроблено на необхідності засвоєння тих знань, якими володіє кожен учитель. Чільне місце в ньому відводиться спеціально-медичним дисциплінам, спрямованим на вивчення мовленнєвих аномалій, знання яких будуть потрібні логопеду не тільки для розуміння умов нормального розвитку мови і причин різноманітних видів мовленнєвих порушень, але і для взаєморозуміння та узгодження своєї роботи з роботою лікаря в боротьбі з мовленнєвими порушеннями. Важливе значення для вивчення особистості погано розмовляючого надавалося знанню загальної та дитячої психології і, особливо, психології розвитку мови. Центральне місце, безумовно, відводилося знанню логопедичних дисциплін.

Ретроспективний аналіз теорії і практики професійної підготовки логопедичних кадрів в Україні у другій половині ХХ століття дозволив О. Потапенко встановити, що перший набір студентів зі спеціальності «Дефектологія (олігофренопедагогіка і логопедія)» відбувся у 1957/1958 н.р. в Київському державному педагогічному інституті ім. О. М. Горького (далі – КДПІ). Студенти отримували кваліфікацію: «учитель спеціальної школи і логопед» (Потапенко, 2010: 58). Починаючи з 1964/65 н.р., студентам спеціальності «Дефектологія (олігофренопедагогіка і логопедія)» присвоювалася кваліфікація: «учитель і логопед допоміжної школи» (Потапенко, 2010: 76). У його функції входило викладання всіх предметів в різних класах допоміжної школи і проведення логопедичної роботи.

Випуском перших студентів дефектологічного факультету за спеціалізацією: «Олігофренопедагогіка і логопедія» ознаменувався 1970/1971 навчальний рік у Слов'янському педагогічному інституті (Потапенко, 2010: 96).

До середини 70-х рр. минулого століття були введені професійні профілі вчителів-дефектологів. Наказом Міністерства вищої та середньої спеціальної освіти СРСР від 05.09.1975 р. № 831 затверджено новий перелік діючих спеціальностей і спеціалізацій вищих навчальних закладів СРСР. Передбачалося, що підготовка фахівців спеціальної освіти буде здійснюватися в рамках спеціальності 2111 «Дефектологія». Також було вказано перелік спеціалізацій, за якими така підготовка можлива. Серед них значилася і логопедія.

У 1982 році Міністерством вищої та середньої спеціальної освіти СРСР, з метою покращення підготовки дефектологічних кадрів, було затверджено кваліфікаційну характеристику учителя-дефектолога за спеціальністю «Дефектологія». У ній вказувалися вимоги до професійної освіти майбутніх олігофренопедагогів на дефектологічних факультетах 16 педагогічних вузів країни. Поряд з вимогами до знань і вмінь вчителя-олігофренопедагога містився також перелік моральних якостей, якими повинен володіти випускник-дефектолог. Керуючись цим документом, зазначене відомство розробило перелік дефектологічних спеціальностей і нові навчальні плани до них для денних відділень педагогічних інститутів, які ввело в дію наказом «Про введення нових навчальних планів педагогічних інститутів» від 24.06.1983 р. № 68. Проте, як наголошує О. Потапенко, не всі спеціальності були запроваджені на дефектологічних факультетах у КДПІ та Слов'янському педагогічному інституті (Потапенко, 2010: 126–127). У кінці 80-років в Україні підготовка вчителів зі спеціальності «Дефектологія (олігофренопедагогіка і логопедія)» була організована при Кам'янець-Подільському педагогічному інституті (Потапенко, 2010: 150).

В останнє перелік спеціальностей вищих навчальних закладів СРСР було переглянуто у 1987 році. Це було здійснено в межах заходів щодо докорінного поліпшення якості підготовки і використання фахівців з вищою освітою в народному господарстві. Наказом Міністерства вищої та середньої спеціальної освіти СРСР від 17.11.1987 р. № 790 новий перелік спеціальностей передбачалося ввести з 1988/89 навчального року. В ньому зазначалися лише найменування спеціальностей. Як і в попередні роки підготовка фахівців спеціальної освіти повинна була

здійснюватися за спеціальністю «Дефектологія» (код 03.10). Назви спеціалізацій вказано не було. В примітках наказу наголошено, що спеціалізації та кваліфікації цього переліку спеціальностей встановлюються Мінвузом СРСР за пропозиціями навчально-методичних об'єднань.

Трохи раніше, з метою впорядкування найменувань посад службовців, Державний комітет Ради Міністрів СРСР з питань праці та заробітної плати своєю постановою від 09.09.1967 р. № 443 затвердив єдину номенклатуру посад службовців. У вступі документу зазначено, що Єдина номенклатура посад службовців покликана служити основою для розробки посадових характеристик і тарифно-кваліфікаційних довідників службовців, схем посадових окладів, штатів підприємств і установ, а також при підготовці інших нормативних документів, що стосуються пільгових пенсій, додаткових відпусток і т. д. В її основу покладена класифікація посад службовців за характером праці. Посада логопеда в Єдиній номенклатурі посад службовців віднесена до категорії «фахівці», група 5: фахівці, зайняті медичним обслуговуванням, народною освітою, а також працівники науки, мистецтва і культури. Незважаючи на це, за радянських часів кваліфікаційна характеристика вчителя-логопеда так і не набула статусу нормативного документа. З цих причин критерієм визначення змісту їх підготовки довгий час слугувала кваліфікаційна характеристика вчителя-дефектолога, адаптована до специфіки професійної діяльності вчителя-логопеда. Пояснюється це тим, що в СРСР фахівці в галузі спеціальної освіти навчалися за однією спеціальністю «Дефектологія». Чистої логопедичної підготовки не було, вона йшла як друга спеціальність (Потапенко, 2010: 87). Широкою була і кваліфікація, яку випускники отримували після закінчення навчання. Хоча спроби визначення переліку професійних знань, умінь і навичок, необхідних фахівцю для роботи з дітьми з порушеннями мовлення, в різні часи неодноразово робилися при розробці професіограм логопеда.

З проголошенням незалежності України певний період часу підготовка логопедів здійснювалася в рамках традиційної вищої педагогічної освіти. По закінченню навчання випускники отримували такі кваліфікації: «Учитель допоміжної школи. Логопед», «Логопед. Учитель початкових класів шкіл для дітей з тяжкими порушеннями мовлення», «Логопед. Педагог-дефектолог спеціальних дошкільних закладів для дітей з тяжкими порушеннями мовлення» (Потапенко, 2010: 183). В Переліку напрямів підготовки фахівців з вищою

освітою за професійним спрямуванням, спеціальностей різних кваліфікаційних рівнів та робітничих професій, затвердженому постановою Кабінету Міністрів України (далі – КМ України) від 18.05.1994 р. № 325, дефектологія як спеціальність (код 7.010105) зберігає свою назву. Передбачено, що підготовка за цією спеціальністю може здійснюватися за кваліфікаційним рівнем спеціаліста. Без змін все залишається в Переліку напрямів та спеціальностей, за якими здійснюється підготовка фахівців у вищих навчальних закладах за відповідними освітньо-кваліфікаційними рівнями, затвердженому постановою уряду від 24.05.1997 р. № 507. Однак передбачено, що підготовка за спеціальністю «Дефектологія» стає можливою за наступними освітньо-кваліфікаційними рівнями: «бакалавр» (код 6.010100), «спеціаліст» (код 7.010106), «магістр» (код 8.010106). Натомість, наказом Держстандарту України від 27.07.1995 р. № 257 професійну назву робіт вчителя-логопеда (код 2340), логопеда (код 3229) було включено до покажчика професійних назв робіт нового Класифікатора професій ДК 003-95. Проте свого нормативного закріплення кваліфікаційна характеристика вчителя-логопеда отримала лише в переопрацьованому Випуску 80 «Соціальні послуги» Довідника кваліфікаційних характеристик професій працівників, затвердженому наказом Міністерства праці та соціальної політики України від 14.10.2005 р. № 324. Структурно вона включала три розділи: «Завдання та обов'язки», «Повинен знати», «Кваліфікаційні вимоги». Не зважаючи на наявність в кваліфікаційній характеристиці декількох категорій посад вчителя-логопеда, в усіх випадках призначення на посаду передбачало повну вищу освіту відповідного напрямку підготовки (магістр, спеціаліст). За цією вимогою в Класифікаторі професій ДК 003:2010, який було прийнято на заміну ДК 003:2005, професійну назву роботи «вчитель-логопед» (код 2340) віднесено до Розділу 2 «Професіонали», підрозділу 23 «Професіонали в галузі освіти та навчання», класу 234 «Вчителі закладів спеціальної освіти». Власне кваліфікаційна характеристика вчителя-логопеда не тільки конкретизувала зміст його професійної діяльності, дозволила виокремити властиві для профілю вчителя-логопеда компетенції, сформулювати вимоги до знань та умінь, необхідних для виконання властивих йому завдань та обов'язків, але і сприяла у визначенні змісту підготовки за вказаним фахом.

На підставі постанови КМ України від 13.12.2006 р. № 1719 «Про перелік напрямів, за якими здійснюється підготовка фахівців

у вищих навчальних закладах за освітньо-кваліфікаційним рівнем бакалавра» втратила чинність в частині підготовки фахівців за освітньо-кваліфікаційним рівнем бакалавра постановою від 24.05.1997 р. № 507. Дефектологічна спеціальність отримала свою нову назву – корекційна освіта (за нозологіями). Щодо спеціалістів та магістрів така назва спеціальності набула свого законодавчого закріплення з прийняттям КМ України постанови «Про затвердження переліку спеціальностей, за якими здійснюється підготовка фахівців у вищих навчальних закладах за освітньо-кваліфікаційними рівнями спеціаліста і магістра» від 27.08.2010 р. № 787. Проте в жодному з зазначених документів логопедія не отримала статусу окремої спеціальності. Підготовка логопедичних кадрів продовжувала здійснюватися в межах однієї спеціальності. Наочно це простежувалося і на прикладі кваліфікаційних характеристик професій (посад) педагогічних та науково-педагогічних працівників навчальних закладів, затверджених наказом Міністерства освіти і науки України (далі – МОН України) від 01.06.13 р. № 665, який згодом втратив чинність. Серед їх переліку кваліфікаційна характеристика на вчителя-логопеда відсутня. Запропоновано її розглядати через призму кваліфікаційної характеристики вчителя-дефектолога, зокрема як і на сурдопедагога, тифлопедагога та олігофренопедагога. Безсумнівно, такий підхід не відтворював всіх особливостей цієї професії. Щоправда певне уявлення про завдання та обов'язки вчителя-логопеда, вимоги щодо професійних знань, рівня професійної підготовки дозволяла отримати затверджена цим наказом кваліфікаційна характеристика завідувача логопедичного пункту. Передбачалося, що посаду завідувача логопедичного пункту могла займати особа з вищою педагогічною (корекційною, дефектологічною) освітою на рівні спеціаліста або магістра, стажем роботи за фахом або на керівних посадах нижчого рівня професійного спрямування в навчальних закладах – не менше 2 років. Тоді як на посаду вчителя-дефектолога вищої та I-ї категорій могла бути призначена особа, що має повну вищу педагогічну освіту зі спеціальності «Корекційна освіта (за нозологіями)» (логопедія, сурдопедагогіка, тифлопедагогіка, олігофренопедагогіка); посаду вчителя-дефектолога II-ї категорії та первинну посаду вчителя-дефектолога – особа з повною вищою педагогічною освітою, як правило, зі спеціальності «Корекційна освіта (за нозологіями)» (логопедія, сурдопедагогіка, тифлопедагогіка, олігофренопедагогіка).

З затвердженням постановою КМ України від 29.04.2015 р. № 266 нового переліку галузей знань і спеціальностей, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти в галузі знань 01 Освіта, спеціальність отримує свою нову назву – 016 Спеціальна освіта. Одночасно велася робота в частині уточнення та нормативного закріплення спеціалізацій підготовки здобувачів вищої освіти ступенів бакалавра та магістра за спеціальністю 016 Спеціальна освіта. Відповідно до наказу МОН України від 17.09.2019 р. № 1202 визначено такі спеціалізації: 016.01 – логопедія, 016.02 – олігофренопедагогіка, 016.03 – ортопедагогіка, 016.04 – сурдопедагогіка, 016.05 – тифлопедагогіка. Не зазнав зазначений перелік змін і при його затвердженні наказом МОН України від 11.11.2022 р. № 1006.

З урахуванням змін і доповнень до змісту робіт з надання соціальних послуг, які виникли під впливом впровадження досягнень науки, техніки, технології, організації виробництва та праці, наказом від 29.03.2017 р. № 518 Міністерство соціальної політики України затвердило нову редакцію Випуску 80 «Соціальні послуги» Довідника кваліфікаційних характеристик професій працівників (далі – Випуск 80 «Соціальні послуги»). Порівняльний аналіз наведеної в ньому кваліфікаційної характеристики вчителя-логопеда з попередньою її редакцією засвідчує, що в частині завдань та обов'язків вона не зазнала суттєвих змін. Впадає в око, що з цього розділу, можливо через вміст в ньому явного негативного відтінку, вилучено слово «хворий» і замість нього використовується слово «діти». В другому розділі істотним доповненням вважаємо вимогу щодо необхідності знання основних принципів роботи з комп'ютером та відповідних програмних засобів. Своєчасність такого кроку незабаром підтвердиться реаліями найближчого майбутнього: а) тривалістю та масштабами пандемії COVID-19, яка суттєво вплинула на процеси організації суспільного та особистого життя і змусила пристосовуватися до його налагодження в електронно-інформаційному просторі за допомогою використання цифрових технологій. Не стала виключенням в цьому й сфера освіти на всіх її рівнях (Мицик, 2023); б) потребою максимального охоплення корекційно-розвитковою допомогою дітей з особливим освітніми потребами, забезпечення її систематичності та доступності засобами дистанційного навчання в умовах значних територіальних відстаней; в) стрімкою цифровізацією майже всіх сфер суспільного життя (Мицик, 2023). У зв'язку з цим в наукових працях все більше акценту-

ється увага на необхідності формування та підвищення рівня готовності майбутніх вчителів спеціальної освіти до роботи з цифровими технологіями ще на етапі їх навчання у закладі вищої освіти (Мицик, 2023). В частині кваліфікаційних вимог передбачено, що для зайняття посади вчителя-логопеда, незалежно від наявних категорій посад, необхідна вища освіта другого рівня за ступенем магістра та спеціальністю відповідної галузі знань. У Випуску 80 «Соціальні послуги» під терміном «спеціальність відповідної галузі знань» розуміється отримання вищої освіти за спеціальністю галузі знань, яка включає основні предметні області освіти і науки груп споріднених спеціальностей, за якими здійснюється професійна підготовка. В даному випадку мається на увазі спеціальність 016 Спеціальна освіта.

Постановою КМ України від 14.07.2000 р. № 963 до переліку посад педагогічних працівників також віднесено логопеда закладу охорони здоров'я та соціального забезпечення. В Класифікаторі професій ДК 003:2010 зазначено професійну назву роботи (код 3229) вміщено до Розділу 3 «Фахівці», підрозділу 32 «Фахівці в галузі біології, агрономії та медицини», класу 322 «Допоміжний персонал у галузі сучасної медицини, фізіотерапії, фармації та ветеринарії (крім медичних сестер)», підкласу 3229 «Інші асистенти професіоналів в галузі сучасної медицини (крім медичних сестер)». На жаль, жоден з діючих в Україні довідників кваліфікаційних характеристик професій працівників не містить кваліфікаційної характеристики логопеда, структурною складовою якої є кваліфікаційні вимоги щодо освітньо-кваліфікаційного рівня працівника, необхідного для виконання покладених на нього завдань та обов'язків. В самому Класифікаторі професій ДК 003:2010 зазначено, що до Розділу 3 належать професії, що вимагають освітньої кваліфікації за рівнем фахової передвищої освіти, початковим рівнем (коротким циклом) вищої освіти і в окремих випадках – першим (бакалаврським) рівнем вищої освіти. Певні труднощі, у зв'язку з відсутністю кваліфікаційної характеристики логопеда, виникають і щодо з'ясування основних завдань та обов'язків, властивих для цієї професії; обсягу необхідних для їх виконання знань професійного характеру. В межах окремого закладу охорони здоров'я конкретний зміст, обсяг і порядок виконання завдань та обов'язків логопеда на кожному робочому місці встановлюються посадовими (робочими) інструкціями, контрактами чи іншими документами. Проте вважаємо, що така ситуація створює негативну практику

і вимагає однакового централізованого підходу в частині визначення основних узагальнених вимог до професії логопеда.

Попередні наші дослідження засвідчують, що певні відмінності у змісті діяльності вчителя-логопеда та логопеда як працівників закладів, підпорядкованих різним відомствам, все ж існують, проте вони не є істотними (Мицик, Пришляк, 2021). Незважаючи на те що в Класифікаторі професій ДК 003:2010 професійні назви робіт «вчитель-логопед» і «логопед» вміщені в різні розділи, відповідно до Розділу 2 «Професіонали» та Розділу 3 «Фахівці», наголошено, що за виконуваними ними трудовими функціями, обсягом знань, які при цьому вимагаються, є всі підстави вбачати в них фахівців одного рівня підготовки, а саме другого (магістерського) рівня. Висловлені пропозиції, реалізація яких дозволила б закладам вищої освіти на законних підставах включати до орієнтованого переліку професійних кваліфікацій в освітньо-професійній програмі спеціальності 016 Спеціальна освіта, спеціалізація 016.01 Логопедія другого (магістерського) рівня вищої освіти, професійну кваліфікацію «логопед» та присвоювати здобувачам, які успішно її виконали (Мицик, Пришляк, 2021: 247). Так, запропоновано професійну роботу логопеда виключити з Розділу 3. Фахівці, і внести до Розділу 2. Професіонали, підрозділу 22 Професіонали в галузі наук про життя та медичних наук, класу 2229.2 Професіонали в галузі медицини (крім сестринської справи та акушерства) (Мицик, Пришляк, 2021: 247).

Не розробленою на сьогодні є кваліфікаційна характеристика і щодо терапевта мови і мовлення (код 2229.2). Вказану професію внесено до Національного класифікатора професій ДК 003:2010 наказом Міністерства економіки України від 25.10.2021 р. № 810. В зазначеному документі її включено до Розділу 2 «Професіонали», підрозділу 22 «Професіонали в галузі наук про життя та медичних наук», класу 222 «Професіонали в галузі медицини (крім медичних сестер)», підкласу 2229 «Інші професіонали в галузі медицини (крім сестринської справи та акушерства)» групи 2229.2 «Професіонали в галузі медицини (крім сестринської справи та акушерства)». Більш точним в частині групування є Закон України «Про реабілітацію у сфері охорони здоров'я» (далі – Закон) від 03.12.2020 р. № 1053-ІХ, яким визначено, що терапевт мови і мовлення належить до фахівців з реабілітації. Сам термін «терапія мови і мовлення» в ньому вживається в такому значенні: це «процес відновлення та/або підтримки максимально можливого рівня усіх аспек-

тів комунікації та/або ковтання в осіб з обмеженнями повсякденного функціонування або ризиком їх виникнення для забезпечення оптимального рівня комунікативної взаємодії з навколишнім середовищем та/або безпечного процесу споживання їжі». Проте, відповідно до прикінцевих і перехідних положень Закону, положення стосовно терапевтів мови та мовлення вводяться в дію лише через п'ять років з дня його опублікування. Таку позицію законодавця в цьому питанні пояснюємо відсутністю фахівців вказаного профілю та необхідністю їх підготовки, що вимагає необхідного часу. На розв'язання зазначеної проблеми, з метою удосконалення системи підготовки кадрів у сфері охорони здоров'я спрямований, зокрема, наказ Міністерства охорони здоров'я України від 16.05.2023 р. № 891, яким «Терапія мови і мовлення» (код 227.03) окремою спеціалізацією була включена до Переліку спеціалізацій підготовки здобувачів вищої освіти ступеня магістра за спеціальністю 227 «Терапія та реабілітація». Звертаємо увагу, що до Розділу 2 Національного класифікатора професій ДК 003:2010 належать професії, що вимагають від працівника (з урахуванням кола та складності певних професійних завдань та обов'язків) освітньої кваліфікації за першим (бакалаврським), другим (магістерським), третім (освітньо-науковим/освітньо-творчим) рівнем вищої освіти. У зв'язку з цим цілком обґрунтовано виникає питання, яким чином між собою буде співвідноситися професійна діяльність логопеда та терапевта мови і мовлення як в частині повноважень та обов'язків так і за обсягом знань, необхідних для їх здійснення та виконання. Безумовно, що ці питання вимагають своєї конкретизації на рівні окремо розроблених кваліфікаційних характеристик логопеда та терапевта мови і мовлення. Свого уточнення в них потребують і вимоги щодо освітньо-кваліфікаційного рівня, необхідного для виконання покладених на логопеда, терапевта мови і мовлення завдань та обов'язків.

Висновки. Отже, в процесі дослідження з'ясовано, незважаючи на те, що підготовка лого-

педів була розпочата в кінці 50-х років минулого століття, в Україні свого нормативного закріплення кваліфікаційна характеристика вчителя-логопеда вперше отримала в переопрацьованому Випуску 80 «Соціальні послуги» Довідника кваліфікаційних характеристик професій працівників, затвердженому наказом Міністерства праці та соціальної політики України від 14.10.2005 р. № 324. Певною мірою саме вона стала орієнтиром у визначенні змісту підготовки фахівців вказаного профілю. Одночасно велася робота з визначення спеціалізацій підготовки фахівців в області спеціальної освіти, серед яких чільне місце відводилося логопедії.

Порівняльний аналіз нині діючої кваліфікаційної характеристики вчителя-логопеда (затверджена наказом Міністерство соціальної політики України від 29.03.2017 р. № 518) з попередньою її редакцією вказує на те, що істотним її доповненням є вимога щодо знання основних принципів роботи з комп'ютером та відповідних програмних засобів, необхідність в якій незабаром підтвердиться реаліями найближчого майбутнього. Як з'ясувалося згодом, значна частина педагогічних працівників на практиці виявилися не готовими до очікуваних викликів. Відтак, постала нагальна потреба у формуванні та поглибленні цифрової компетентності майбутнього вчителя спеціальної освіти ще на стадії його навчання в закладах вищої освіти. У зв'язку з цим відповідні зміни відбуваються в підготовці самих вчителів-логопедів.

Через оцінку сформованості основних компетенцій, відображених в кваліфікаційній характеристиці вчителя-логопеда, також є можливим виявити динаміку і структуру професіоналізму вчителя-логопеда. На сьогодні нові напрямки професійної діяльності вчителя-логопеда пов'язані з активним розвитком моделей інклюзивного навчання, психолого-педагогічного супроводу, наданням корекційно-розвиткових послуг дітям з особливими освітніми потребами незалежно від місця їх перебування. Це вимагає відповідного відображення в його кваліфікаційній характеристиці, обумовлює зміни в підготовці вчителів-логопедів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Васильєв В. В. Специфіка формування кваліфікаційних вимог до державних службовців системи соціального захисту. *Актуальні проблеми навчання та виховання людей з особливими потребами*. 2010. № 7, С. 183–190.
2. Гончарова Г. С., Юшко А. М. Проблеми правового регулювання кваліфікаційних вимог до працівників при прийнятті на роботу. *Право та інновації*. 2017. № 2, С. 15–23.
3. Мицик Г. М. Роль Навчально-логопедичної лабораторії у формуванні та розвитку цифрової компетентності майбутніх вчителів спеціальної освіти. *Актуальні питання гуманітарних наук: міжвузівський збірник наукових праць молодих вчених Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка*. 2023. Вип. 61. Том 2, С. 272–278. <https://doi.org/10.24919/2308-4863/61-2-45>
4. Мицик Г. М. Пришляк М. І., Деякі питання, пов'язані із застосуванням назв професійних кваліфікацій в освітньо-професійних програмах «Логопедія» другого (магістерського) рівня вищої освіти. *Актуальні питання гумані-*

тарних наук: міжвузівський збірник наукових праць молодих вчених Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка. 2021. Вип. 39. Том 2, С. 242–248. <https://doi.org/10.24919/2308-4863/39-2-39>

5. Потапенко О. М. Теорія і практика підготовки логопедичних кадрів в Україні (друга половина XX століття): дис. ... канд. пед. наук: 13.00.03. Київ, 2010. 183 с.

6. Шевцов А. Г. Кваліфікаційна характеристика окупаціонального терапевта (ерготерапевта) в системі корекційно-реабілітаційної роботи. *Актуальні питання корекційної освіти. Педагогічні науки*. 2016. Вип. 7(2). С. 409–424.

REFERENCES

1. Vasyliiev V. V. (2010) Spetsyfika formuvannia kvalifikatsiinykh vymoh do derzhavnykh sluzhbovtsiv systemy sotsialnoho zakhystu. [The specifics of forming qualification requirements for civil servants in the social protection system] *Current Issues in the Education and Upbringing of People with Special Needs*, 7. 183-190. [in Ukrainian].

2. Honcharova H. S., Yushko A. M. (2017) Problemy pravovoho rehuliuвання kvalifikatsiinykh vymoh do pratsivnykiv pry yiniatti na robotu. [Problems of legal regulation of qualification requirements for employees at hiring] *Law and innovation*, 2. 15-23. [in Ukrainian].

3. Mytskyk H. M. (2023) Rol Navchalno-lohopedychnoi laboratorii u formuvanni ta rozvytku tsyfrovoy kompetentnosti maibutnikh vchyteliv spetsialnoi osvity. [The role of the educational and speech therapy laboratory in the formation and development of future special education teachers' digital competence]. *Topical issues of the humanities: an intercollegiate collection of researchers working with young people with Drohobych workers at Ivan Franko University*, 61 (2). 272-278. [in Ukrainian].

4. Mytskyk H. M., Pryshliak M. I. (2021) Deiaki pytannia, poviazani iz zastosuvanniam nazv profesiinykh kvalifikatsii v osvitno-profesiinykh prohramakh «Lohopediia» druhoho (mahisterskoho) rivnia vyshchoi osvity. [Some issues related to the application of the professional qualifications names in educational professional programs «Speech therapy» of the second (master) educational level]. *Topical issues of the humanities: an intercollegiate collection of researchers working with young people with Drohobych workers at Ivan Franko University*, 39 (2). 242-248. [in Ukrainian].

5. Potapenko O. M. (2010) Teoriia i praktyka pidhotovky lohopedychnykh kadriv v Ukraini (druha polovyna XX stolittia). [The theory and practice of speech therapist training in Ukraine (second half of the 20th century)]: dys. ... kand. ped. nauk: 13.00.03. [in Ukrainian].

6. Shevtsov A. H. (2016) Kvalifikatsiina kharakterystyka okupatsionalnoho terapevta (erhoterapevta) v systemi korektsiino-reabilitatsiinoi roboty. [Qualifying characteristic for occupation therapist in the system of education and rehabilitation work] *Current issues of correctional education (pedagogical sciences)*, 7(2). 409-424. [in Ukrainian].